

hem verboden is? Maar dat is dan geen val, die principieel de in den aanvang getrokken lijn der historie ómbuigt naar beneden, naar de hël toe; welnee, — het is de vrije daad der bewustwording van den menschelijken geest, de daad der zelfbevrijding; een „Entzweiung“, waarin de geest komt van zijn these tot zijn antithese, en aldus voortschrijdt in ontwikkeling. Vandaar ook, dat Gods bekende uitspraak: „zie, de mensch is geworden als Onzer één“, aan Hegel niet de minste moeite baart. Hij zegt: daar hebt ge het al. Hier klimt de mensch, tastende naar de „andersheid“, naar hetgeen tegen hem óver stond, óp tot een hooger levens-niveau. Hier ligt dan ook de óvergang van den „eersten Adam“ naar „den tweeden Adam“. Dat zijn geen historische personen, het zijn typen.

Het is nu zonder meer wel duidelijk, dat niet alleen het begin van den bijbel, maar ook zijn slot voor ons nu verder alle historische waarde, en alle kracht van profetie-over-de-geschiedenis definitief verliest. Wanneer de eerste Adam en de tweede Adam naast elkander komen te staan, niet als konkrete menschen, doch als typen van twee zich „aan“ elkaar vormende, elkaar bepalende menschelijke ontwikkelings-fasen, dan is er geen sprake meer van, dat de ééne zou staan aan het begin der historie als een mensch van vleesch en bloed (eerste Adam), dat daarna, en daarom, naar de lijn van Romeinen 5, de ander verschijnen zou in het midden der wereld, om wat de eerste bedierf in de historie, weer om te buigen ten goede (tweede Adam); dan is er ook geen sprake meer van, dat deze tweede Adam, nadat hij door de „historische bedeeeling“ of oeconomie van den Heiligen Geest de druiven der aarde rijp gestoofd heeft, aan het einde der dagen weerkomen zal om de massa der verkorenen God tegemoet te voeren, van de voltooide historieprocessen de balans op te maken, en tot God te zeggen: hier is de som, de resultante van Uw Woord en Werk, o God, in de geschiedenis, nu kan de hemel zijn deuren voor eeuwig open zetten.

Tegenover deze filosofie van Hegel nu, heeft allereerst de Decn Søren Kierkegaard zich schrap gezet. Wij kunnen uit de volheid van zijn bezwaren slechts enkele noemen, die ons onderwerp meer rechtstreeks aangaan.

Quintessens in Hegel's betoog bleek dit: God beteekent geen breuk met de geschiedenis, er is óók geen breuk in de geschiedenis. De geschiedenis heeft God, God heeft de geschiedenis nodig.

Hier tegenover nu plaatst Kierkegaard de stelling: God beteekent: breuk met de geschiedenis. En de geschiedenis zelf is niets anders dan gebrokenheid. Kierkegaard herkent zich in het bekende woord: „God is in den hemel en gij zijt op aarde“. Wij mogen, zegt hij, niet zoo maar à la Hegel over God spreken, alsof wij met onze denkkracht Hem konden verstaan, ja zelfs, gelijk immers Hegel wil, Hem konden indwingen in onze gedachten-schema's, in onze geschiedenis-projecten. Want tusschen God en ons is een oneindig verschil van hoedanigheid. God is eeuwig, de wereld is geschapen, eindig. Maker is God, maaksel hetgeen niet-God is. God hoort tot die andere wereld, die wereld van God, die altijd met Hem meekomt als een totaal andere „wereld“. Totaal anders is zij; en daarom kan ze evenmin in ónze wereld indringen, of daarin opgenomen worden, als de raaklijn ooit binnen den cirkel komen kan, evenmin als de verticale snijlijn zich in het horizontale vlak, dat zij snijden gaat, kan laten absorbeeren. God is niet met den mensch, met zijn geschiedenis, filosofie, religie, kunst, wetenschap, te verbinden. In geenerlei wijze. God beteekent eenvoudig het oordeel over alle geschapen ding, omdat hij totaal anders is. Hegel heeft geleefd bij de grondleus: én, én; hij zei: „zoo wel God, als óók het schepsel; zoo wel de eeuwigheid, als óók de tijd, zoo wel de these, als óók de antithese. Maar Kierkegaard stelt nu tegenover dit „zoo wel-als óók“, tegenover dit „én-én“, zijn radikale „óf-óf“, zijn bekende „entweder-oder“. Een ding gebeurt óf in deze wereld, óf in de andere wereld, maar nooit in die beide. Wij hebben óf God, óf den mensch; óf de eeuwigheid, óf de geschiedenis; maar nooit treden die twee met elkaar in bond. Men moet niet het principe stellen van de conjunctie, zooals Hegel het deed, die God de historie, de natuur, de menscheit liet nodig hebben, en zoo ze aan elkaar verbond (conjunctie), maar men dient het principe te stellen van de disjunctie, d.w.z. God en wereld liggen uit elkaar, raken elkander niet, zijn elkaanders tegenbeeld.

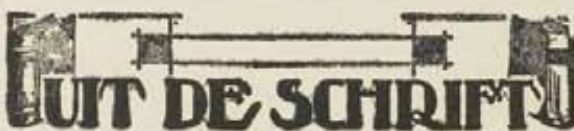
Krachtiger kon tusschen twee denkers de tegenstelling niet zijn, dan hier tusschen Hegel en Kierkegaard. Wij zouden dan ook als gereformeerde belijders geneigd zijn te meenen: hier wordt Hegel's aanslag op de mogelijkheid van een waarheidsprekend verloop over begin, einde en som der wereldhistorie afgeslagen.

Maar het ontstellende is, dat, hoewel Kierkegaard precies tegenover Hegel gaat staan, hij tenslotte evenals Hegel zelf, ons óók de mogelijkheid betwist van zulk een christelijk gesprek over begin, einde en som der geschiedenis. Ook hij ont-

neemt ons de rustige verzekerdheid, waarmee wij tot nu toe altijd onze eschatologie dachten op te kunnen bouwen.

Want tenslotte biedt óók voor Kierkegaard's begrip de geschiedenis geen plaats voor een werkelijk contact, een wezenlijke gemeenschap, tusschen God en mensch. Zulk een „contact“ kan hoogstens dat van de „raaklijn“, en van het snijpunt zijn: God kan nimmer ingaan in onze geschiedenis, nooit in het verlengde komen van ons historisch levensvlak. Hij, noch zijn Woord, noch Zijn „heils-geschiedenis“. Onze geschiedenis moge in haar procesmatigen voortgang voor Hegel een heerlijke openbaring, ja, de eenige ontplooiings-mogelijkheid zijn van de werkelijkheid van God, — en Hegel moge daaruit dan concludeeren, dat elk geslacht, en elke eeuw, en elk stadium in de wereldgeschiedenis zijn onbetwistbaar récht had, en steeds weer een wezenlijk moment was in de ontplooiing van de eeuwige waarheid, en werkelijkheid, Kierkegaard moet dit ten stelligste ontkennen. Omdat God kwalitatief oneindig verschilt van den mensch en van deze menschenwereld, daarom kan er geen objectieve manifestatie zijn van God in die wereld van den mensch. De „geschiedenis“ van Gods spreken en van Gods doen heeft altijd een andere hoedanigheid, een totaal ander karakter dan de geschiedenis der menschen. Kierkegaard onderscheidt dan ook tusschen „profane“ en „heilige“ geschiedenis. Voorzover in Christus Gods spreken en Gods werken inderdaad een zekere „geschiedenis“ heeft, is dat „heilige“ geschiedenis. Ze heeft niets te doen met de „profane“, de gewone geschiedenis, waarin alle „natuurlijke“ dingen hun loop nemen. „Heilige“ en „profane“ geschiedenis zijn van andere kwaliteit. De Christus moge in Zijn vernedering en Zijn verhooging dezelfde zijn, — maar de achttienhonderd jaar, die, toen Kierkegaard schreef, ons van den dood van Jezus scheidden, hebben daarmee niets van doen. Het eeuwige kan niet in de geschiedenis ingaan, laat staan daarin opgenomen worden; het kan alleen maar het tijdelijke doorbreken. Indien „de oneindigheid“ in beweging komt, dan is deze beweging de snede van het mes, waarmee de band wordt doorgesneden, die ons bindt aan de eindigheid, en aan alles wat betrekkelijk is.

K. S.

De Heere onder de lantaarndragers.

En van (aan) dezen heeft ook Henoch, de zevende van Adam, geprofeet, zeggende: Ziet, de Heere is gekomen met Zijne vele duizende heiligen. Judas vs. 14.

Het „praktisch epicurisme“ en het „praktisch deïsme“, waarvan wij verleden week gesproken hebben, zijn in de wereld al heel oud. Reeds in de dagen van het eerste wereldtijdperk moest de profetie er mee vechten. Het is met name de brief van Judas, gelijk ook de tweede brief van Petrus, die ons daarop wijst. Want in de eerste dagen die aan den zondvloed zijn voorafgegaan, was het ook reeds zoo. Er was een zingenot, dat alle perken te buiten ging. En er was een verachting van alle gezag, dat zijn wortelen vond in de praktische loochening van de effectiviteit, en concreetheit, van Gods handhaving der wet in ons menschenleven. Judas in zijn brief keert zich tegen zijn tijdgenooten, die, de één op deze, de ander op een andere manier, zich afteekenen als epicuristen en deïsten in de praktijk.

En nu treft het ons, dat hij tegenover deze dubbele vervalsching van de levenshouding niet zelf optreedt als prediker van een nieuwe ethiek, een nieuwe levensleer, maar dat hij in zijn binding van het leven teruggrijpt naar de donkere aanvang van de wereld van vóór den zondvloed. Tóén reeds, zegt hij, heeft de Heere tot dezelfde menschen, die nu in Judas' dagen zich overgeven aan zedeloosheid, en die het gezag verwerpen, een profetie gedaan. Hij deed dat door Henoch, den profeet.

Deze Henoch wordt geteekend als de „zevende van Adam“: zoo vroeg waren reeds de conflicten tusschen profetie en levensbederf afgeteekend. En deze Henoch krijgt temeer beteekenis, omdat hij de „zevende van Adam“ is in de heilige lijn van het menschelijk geslacht. Er is óók een andere zevende van Adam, en die staat op de onheilige lijn van het menschelijk geslacht, het z.g. slangenzaad: Lamech. Bij hem vindt in die eerste periode de zatte tevredenheid, het praktisch epicurisme zijn brutale uiting. Zijn leven maakt zichzelf tot wet, hij brengt de bigamie in de wereld en maakt van zijn gezin een cultuurgemeenschap, welke niet vraagt naar wel en norm van God, doch die zichzelf tot wet is.

Zóó komt de ééne „zevende van Adam“ tegenover den anderen te staan. Waar Lamech brutaal zich gelden laat in zijn brooddronkenheid, en tegenover het oordeel Gods, dat Kain bond en terminerde, de uitspraak stelde, dat hij van God als

wethandhaver niets wou weten, maar zijn eigen wet wel schrijft, en dan ook handhaven zou, daar komt Henoch tegenover Lamech met de Lamechiëten, en heel het slangenzaad van dezen eersten tijd in verzet.

Gij meent, zoo vraagt hij, dat de autonomie, het vrijheidsbeginsel van den mensch, die zichzelf tot wet stelt, u van de boeien van het leven zal ontslaan? Gij vergist u. Want er komt oordeel, wraak, gericht. De boeien worden dan aangelegd voor eeuwig. Gij meent, dat Jahwe geen goed en kwaad meer doet? Dat hij niet als handhaver van zijn eigen Godsgezag Kain en u zelf bepalen zal? Dat loon en straf uitblijven zullen? Gij meent, dat God hoogstens in de defensieve houding blijft en dat gij uw offensief kunt openen, ongehinderd, tegen Hem en tegen de dragers van de wet? Maar dan vergist ge u. Want de Heere komt. Hij komt in actie. Al zwijgt Hij lang, tot in de zevende generatie toe, Hij heeft het offensief toch in den zin, gelijk Hij het in de wet reeds heeft gedreigd. En het offensief voert Hij ook uit. Hij komt met een lantaarn de stad van Kain doorzoeken, om alle verstolen boosdoeners aan het licht te brengen, en zijn gezag over hen te bewijzen. En Hij komt te midden van Zijn myriaden heiligen, zijn heilige tienduizendtallen van engelen. Die zijn de dragers van Zijn wraaklantaarns. Die zullen handhaven zijn gericht, en fel het licht der wet doen breken door de rookgordijnen, die Lamech over de wereld legt.

Dat is een boodschap uit den tijd, die aan het oordeel over de eerste wereld, aan den zondvloed is voorafgegaan. Zij keert terug in het midden van den tijd, als Judas en de brief van Petrus weer van Henoch's profetie de echo hooren laat. En wederom zal zij de stem van Henoch klinken laten tot in het eind der dagen, wanneer de antichrist op weg zich maakt.

Het ontroerende daarbij is dit, dat Judas niet zegt dat Henoch heeft geprofeet met betrekking tot „dezen“, d.w.z. met betrekking tot Judas' tijdgenooten. En dat hij ook niet zegt, dat Henoch profeteerde tot menschen, die leken op Judas' tijdgenooten. Doch dat volgens Judas Henoch áán hen heeft geprofeet. Hij sprak om zoo te zeggen hen zelf rechtstreeks reeds aan. Dit is een koene uitdrukking, die alleen zin hebben kan in het groot geheel van die bijbelsche gedachte, volgens welke het vrouwenzaad een eenheid is, maar ook het slangenzaad.

Zoo mogen ook wij dan Henoch niet zien als een figuur die een zekeren tijd heeft toebehoord. Want meer dan de profet is de profetie. Gelijk het evangelie zijn geschiedenis heeft, zoo ook de oordeels-profetie. Er is een geschiedenis van blijde boodschap. Er is ook een geschiedenis van de kwade boodschap. En deze alle zijn een hooge eenheid, al de dagen, omdat God één is. Dat God de offensieve is, dat is de waarheid, die iederen dag voor het geloofsoog in de wolken staat te lezen. Wij bewijzen haar waarheid niet, gelijk wij niets kunnen bewijzen van het geloof. Maar wij gelooven ze, omdat het oordeel de keerzijde is van het evangelie. En slechts wie deze stem van Henoch heeft verstaan, heeft het geheim begrepen van zijn leven, dat „met God gewandeld“ heeft. Met God wandelen, dat opent het oog voor het in offensief zijn van de gedachten en van de daden Gods.

K. S.

„Gereformeerd“. (IV.)

Tenslotte, ik kan me voorstellen, dat een eenvoudig lezer tenslotte nog blijft zeggen: de naam „gereformeerd“ is eenmaal zeer verschillend op te vallen, maar daar hebben we in dit geval geen last van, wij het congres niet over kerkelijke zaken loopt, niet eens speciaal aan theologische vraagpunten zich wijden zal, doch zich dient uit te spreken óók over staatkundige en economische vragen. Wat heeft nu daarmee de theologische strijd over het Barthianisme te maken? Laat de theologen maar hun theologenkwesties uitvechten, doch geef aan juristen, economen, politici de volle vrijheid, te confereren met menschen, die de belijdenis der Gereformeerde Kerken willen ondertekenen, zonder dat zij verder rekenen met strikt theologische vragen, als bijvoorbeeld die inzake de dialectische theologie. En laat theologen zich niet hinderlijk-opdringerig maken, door in een zeer gemengd gezelschap van allerlei faculteit de aandacht van allen te willen boeien door hun speciale theologische-faculteits-problemen, of in dat bonte gezelschap de keus van al of niet te noodigen personen te willen laten geschieden onder het aspect van speciaal hun problemen. Het Barthianisme houdt de theologen terecht misschien bezig, maar wat hebben daarmee nu de andere faculteiten te maken?

Wie zóó spreekt, is evenwel ver van de nuchtere werkelijkheid af.

Want in de eerste plaats: de dialectische theo-

logie raakt
geeft een o
wat tot nu
„ruimsten“
mee heel l
onder gere
gewrocht i
het onvoor
alleen de
moel maar
dachtenis
Kuyper.

Bovendien
tische theo
leven man
bleemstell
dat haant
staat of
siteit den
wonder d
trachtte w
partij, en
bestrijders
land ooit is
omdat hij v
publiceert
fessioneele
eenvoudige
met neiging
morgenda
trekt, een r
iets goeds
dauw slech
bij hen ont
prof. H. v
daar vasten
die het vol
tus der S
gaan de Se
Schriften.
Universitei
Men zal
een studen
ten gewees
velen zich
wist haar
Luthersche
komen te
nu ook Ap
den gerefo
prof. H. v
heele morg
geroep ove
Ik heb l
We zullen
dachte, da
daardoc
en in het s
ons pantse
komen ver
laten verza
meerd will
gelijkheid.
moeten lez
Korte Ver
isolement.
nog wel ie
en voor p
wat te zeg
Verleden
logen uit
wel heel v
theologie,
wees, dat
(dat betee
brengen
land verge
zoo veel e
maar ons
onze eigen
Nederland

Nu was
maal geem
digen kon
de vraag
zoo vertel
Maar ma
bewering
100 jaar
gereforme
inhoud. M
gaf den s
beetje teg
ook alleen
gereforme
En wij
eenige, w
brengen
deelen me
kant er
erger is, e
elke heipe
moeten v
even worc
malen var

„Een Ge
laars“. (IV.)
Teneinde
te geven,